

УДК 630.937.663.423

В.М. Венгер,
кандидат сільсько-
господарських наук

О.В. Венгер,
Н.А. Федорчук,
І.В. Якубенко

*Інститут сільського
господарства Полісся НААН*

Є.М. Данкевич,
кандидат сільсько-
господарських наук

*Головне управління
агропромислового
розвитку Житомирської
облдержадміністрації*

Постановка проблеми. Хміль упродовж вегетаційного періоду росту і розвитку пошкоджується як листогризучими, так і сисними шкідниками. Із сисних шкідників найбільш небезпечним є павутинний кліщ. Об'єктами його живлення, окрім хмелю на хмелеплантаціях є види кропиви, осоту, зірочник та інші рослини, а велика кількість поколінь (до 12 і більше за рік) сприяє швидкому наростанню чисельності даного шкідника [1–3]. Павутинний кліщ, оселяючись на нижній стороні листків, проколює епідерміс, що призводить до випаровування вологи з них та висмоктує соки із клітин. З верхньої сторони листків з'являються маленькі жовто-бурі плями, які з часом зливаються у великі. Листя скручується і засихає. Пошкоджені пагони жовтіють і зупиняють ріст. Луски на пошкоджених шишках підсихають і буріють. Шишки стають легковагові, розтріпані, часто опадають [2].

Сам листок з нижньої сторони облітається павутиною, під якою живиться шкідник, звідки і походить його українська назва. Наявність павутини на нижній стороні листка значно ускладнює потрапляння робочого розчину акарициду безпосередньо на шкідника, тим самим зменшуючи ефективність препарату.

В зв'язку з цим, перед хмелярами надзвичайно гостро стоїть питання нанесення робочих розчинів акарицидів безпосередньо на шкідливий об'єкт. Крім того, в даній ситуації головну роль відіграє ефективність препарату, що застосовується. Як зазначалося вище,

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ НОВОГО АКАРИЦИДУ АПОЛЛО, К.С. ПРОТИ ПАВУТИННОГО КЛІЩА НА ХМЕЛЮ

Наведено результати застосування різних норм нового акарициду Аполло, к.с. при захисті хмелю від павутинного кліща залежно від висоти рослин та норми витрати робочого розчину.

Ключові слова: хміль, павутинний кліщ, акарициди, технічна ефективність.

велика кількість генерацій павутинного кліща сприяє появі особин, стійких до застосованих акарицидів. Неминучими наслідками формування резистентних популяцій є зниження ефективності, підвищення норм акарицидів і кратність обробок [6].

Технологія захисту хмелю від павутинного кліща передбачає проведення не менше 5 обприскувань рослин за вегетаційний період дозволеними акарицидами [1, 2]. Так, перше обприскування рослин проводять при їх висоті від 1,5 до 2 м з площею листової поверхні на них 2900–4700 м² на 1 га, і витратою робочого розчину акарицидів 500 л/га; наступні обприскування проводять при висоті рослин 3–3,5 м — 600 л/га; 4–4,5 м — 800 л/га; 5–6 м — 1000–1500 л/га, площа листової поверхні при цьому становить 5000–26000 м² на 1 га, при повній технічній стиглості висота рослин хмелю сягає 7–8 м, з площею листової поверхні 29000–47000 м² (в залежності від сорту хмелю та способу посадки), і для рівномірного покриття цієї рослинної маси робочими розчинами акарицидів потрібно витратити 1500–2000 л/га. Упродовж вегетаційного періоду росту і розвитку рослин хмелю, висота стебел і кількість бічних пагонів та листя на них збільшується в 5–6 разів і відповідно збільшується норма витрати робочого розчину на 1 га з 500 л до 2000 л. Тому для ефективного захисту хмелю від павутинного кліща і недопущення появи стійких особин шкідника слід застосовувати ротацію препаратів із різними діючими речовинами та використовувати при цьому відповідну кількість вилливу робочого розчину на 1 га.

Упродовж 2008–2011 рр. нами проводилися дослідження по визначенню ефективності контактного препарату Аполло, к.с. на хмелю проти павутинного кліща. Діюча речовина акарициду — клофентезин — є новою для хмелярської галузі і раніше для захисту хмелю від павутинного кліща не застосовувалася.

Біологія розвитку павутинних кліщів включає в себе такі фази: яйце–личинка–протонімфа–дейтонімфа–дорослий кліщ [4]. Специфікою даного акарициду, за літературними даними є те, що його застосування згубно діє на перші чотири стадії: яйце, личинку, протонімфу і дейтонімфу, при цьому дорослі кліщі втрачають здатність до відкладання яєць [5].

Місце, умови та методика проведення досліджень. Дослідження по визначенню ефективності Аполло, к.с. проти павутинного кліща на хмелю проводили на хмільниках Інституту сільського господарства Полісся НААН. Фаза розвитку рослин під час обробки: ріст гілок — цвітіння, формування врожаю. Обробіток ґрунту: загальноприйнятій на хмільниках господарства: осіннє приорювання кореневищ хмелю, весняне розокучування і рихлення міжрядь за період вегетації 2–4 рази, внесення органічних та мінеральних добрив.

Обприскування рослин проводили модернізованим причіпним вентиляторним обприскувачем ОПВ-2000 М, з трактором МТЗ-82, який забезпечує дрібнодисперсне розпилювання і рівномірне змочування листової поверхні хмелю. Швидкість руху агрегату 5 км/год, тиск в магістралі обприскувача 6 атмосфер.

Обліки по визначенню кількості відроджених личинок на дослідних ділянках проводили перед обприскуванням, та на 3-й, 7-, 10- і 14-й дні після обприскування, а загибель павутинного кліща відмічали на 3-й, 7-, 14- і 21-й дні.

За вегетаційний період проводили три обприскування з використанням різних норм внесення препарату і води у робочому розчині в залежності від висоти рослин, кількості стебел та листя на них.

Першу обробку проводили при висоті рослин хмелю 2–3 м і використанні 500 л робочого розчину на 1 га, другу при висоті рослин хмелю 4–5 м і використанні 1000 л робочого розчину на 1 га, третю при висоті рослин хмелю 6–7 м і використанні 2000 л робочого розчину на 1 га за такою схемою: 1) контроль — без обробки; 2) еталон — Демітан к.с. — 0,6; 0,7; 0,8 л/га; 3) Аполло, к.с. — 0,8 л/га; 4) Аполло, к.с. — 1,6 л/га; 5) Аполло, к.с. — 2,4 л/га; 6) Аполло, к.с. — 3,2 л/га.

Результати досліджень. Із результатів досліджень, представлених в таблиці видно, що при першій обробці перед проведенням обприскування на дослідних ділянках кількість

яєць становила 10,9–19,1, а павутинного кліща — 17,9–20,3 екз. на один листок. Після першого обприскування в контрольному варіанті за весь період проведення досліду відродилося 13,7 личинок, або 87,3%, а у варіанті, де проводили обприскування рослин акарицидом Демітан, к.с. з нормою внесення 0,6 л/га за цей період відродилося 8,6 личинок, або 78,9%. При застосуванні акарициду Аполло, к.с. з нормою внесення 0,8 л/га відродилася 1 личинка, або 5,7%, а при 1,6 л/га — відродилося лише 0,1 личинка, або 0,7%. У варіантах із внесенням препарату 2,4 і 3,2 л/га відродження личинок не спостерігалось.

Таким чином, після першого обприскування найвищою ефективність дії препаратів відмічалася на 3-й день: для Демітану, к.с. з нормою внесення 0,6 л/га вона становила 97,4%, а для Аполло, к.с. з нормами 0,8–1,6–2,4–3,2 л/га відповідно 98,1; 99,4; 99,5 та 100%.

Виходячи з того, що різниця в ефективності від застосування 0,8 і 1,6 л/га акарициду Аполло, к.с. становила лише 1,3%, а кількість витрати препарату та його вартість зростає в 2 рази, можна зробити висновок, що при обприскуванні насаджень хмелю висотою від 2 до 3 м найбільш доцільною з економічного погляду нормою витрати препарату слід вважати 0,8 л/га, при витраті робочого розчину 500 л/га.

Друге обприскування проводили при висоті рослин хмелю 4–5 м, з витратою робочого розчину 1000 л/га. Середня кількість яєць павутинного кліща становила 22,6–28,4, екз./листок.

У цей період найбільш ефективним виявилось застосування акарициду Аполло, к.с. з нормами витрати 1,6; 2,4 і 3,2 л/га. Як видно з таблиці, відродження личинок павутинного кліща у цих варіантах становило 7,4; 3,9 та 0,0% відповідно.

Дослідження по визначенню загибелі павутинного кліща, проведені після обприскування показали, що ефективність акарициду Аполло, к.с. при його застосуванні на хмелю залежить від норми витрати і на 3-й день становила 83,2%, з нормою витрати 0,8 л/га, що є недостатнім, тоді як внесення 1,6, 2,4 і 3,2 л/га забезпечувало зниження кількості павутинного кліща на 99,2; 99,5 і 100% відповідно. Отже, на основі отриманих результатів найбільш оптимальною з економічного погляду слід вважати норму внесення акарициду Аполло, к.с. за висоти рослин 4–5 м 1,6 л/га.

Результати ефективності препарату Аполло, к.с. проти павутинного кліща на хмелю, ІСГП НААН, середнє за 2008–2011 рр.

№ п/п	Варіанти	Норма витрати препарату, л/га	Кількість яєць, екз. на лист.	Кількість павутинного кліща, екз. на лист.	Всього відродилося личинок		% загибелі павутинного кліща на ... день обліку			
					екз.	%	3	7	14	21
<i>Після першого обприскування (висота рослин 2,0–3,0 м)</i>										
1	Контроль	—	15,7	17,9	13,7	87,3	—	—	—	—
2	Еталон-Демітан, к.с.	0,6	10,9	19,6	8,6	78,9	97,4	94,3	90,1	86,3
3	Аполло, к.с.	0,8	17,4	20,3	1,0	5,7	98,1	96,2	94,8	90,7
4	Аполло, к.с.	1,6	13,5	18,1	0,1	0,7	99,4	98,1	96,2	94,0
5	Аполло, к.с.	2,4	19,1	19,7	0,0	0,0	99,5	100	100	99,1
6	Аполло, к.с.	3,2	16,9	20,0	0,0	0,0	100	100	100	100
<i>Після другого обприскування (висота рослин 4,0–5,0 м)</i>										
1	Контроль	—	22,6	28,4	21,8	96,5	—	—	—	—
2	Еталон-Демітан, к.с.	0,7	27,4	30,2	20,0	73,0	98,1	95,7	91,2	87,0
3	Аполло, к.с.	0,8	25,9	29,6	8,7	33,6	83,2	75,6	64,8	53,4
4	Аполло, к.с.	1,6	27,0	27,5	2,0	7,4	99,2	98,2	95,2	91,7
5	Аполло, к.с.	2,4	28,4	28,9	1,1	3,9	99,5	98,4	96,3	93,2
6	Аполло, к.с.	3,2	28,1	30,0	0,0	0,0	100	100	100	100
<i>Після третього обприскування (висота рослин 6,0–7,0 м)</i>										
1	Контроль	—	29,6	34,5	23,0	77,7	—	—	—	—
2	Еталон-Демітан, к.с.	0,8	27,4	36,7	19,3	70,4	97,8	95,0	90,4	86,2
3	Аполло, к.с.	0,8	31,5	37,9	18,4	48,5	67,1	54,2	50,1	42,5
4	Аполло, к.с.	1,6	32,1	32,9	8,9	27,7	84,4	76,0	65,3	54,9
5	Аполло, к.с.	2,4	30,7	38,1	3,2	10,4	93,3	87,5	75,8	66,3
6	Аполло, к.с.	3,2	33,5	39,4	1,6	4,8	99,6	98,1	96,3	92,5

Останнє обприскування, проведене при висоті рослин хмелю 6–7 м, показало, що в цей період найбільш ефективним виявилось застосування акарициду Аполло, к.с. з нормами внесення 2,4–3,2 л/га. Відродження

личинок павутинного кліща тут становило відповідно 10,4 і 4,8%. Крім того, застосування акарициду Аполло, к.с. з нормами витрати 2,4–3,2 л/га викликало загибель павутинного кліща на 93,3–99,6%.

ВИСНОВКИ

1. На основі чотирирічних досліджень встановлено, що новий акарицид Аполло, к.с. високоєфективний проти павутинного кліща на хмелю як проти яйцекладок, так і проти личинок, викликаючи їх загибель від 98,1 до 100%, в залежності від норми витрати препарату.

2. Дослідженнями встановлено, що норма витрати препарату та робочого розчину за-

лежить від висоти рослин, кількості стебел, бічних гілок, листя та кількості шкідника на них і становить: при висоті рослин від 2 до 3 м — 0,8 л на 500 л води на 1 га; 4–5 м — 1,6 л на 1000 л води на 1 га; 6–7 м — 2,4 л на 1500 л води на 1 га, а за висоти рослин хмелю понад 7,0 м при максимальній їх облистяності — 3,2 л на 2000 л води на 1 га.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Венгер В.М. Захист хмелю від шкідників, хвороб та бур'янів / В.М. Венгер, О.М. Лапа, В.Г. Романчук [та ін.] — К.: ТОВ "Компанія Юнівест Маркетинг", 2004. — 90 с.
2. Технологія вирощування хмелю / В.М. Венгер, О.М. Лапа, О.В. Венгер, І.В. Якубенко; за ред. В.М. Венгера. — К.: ТОВ "Універсал-друк", 2006. — 96 с.
3. Бублик Л.І. Довідник із захисту рослин / Л.І. Бублик, Г.І. Васечко, В.П. Васильєв [та ін.]; за ред. М.П. Лісового. — К.: Урожай, 1999. — 743 с.
4. Вредители сельскохозяйственных и лесных насаждений: ВЗФ / Под ред. В.П. Васильева. — К.: Урожай, 1988. — Т. 2. — 328 с.
5. Каталог препаратів фірми "Самміт-Агро" на 2009–2010 рр.
6. Секун М.П. Токсикологія сучасних інсектицидів та її проблеми / М.П. Секун // Захист і карантин рослин. — 2004. — Вип. 50. — С. 68–74.